

REFLEXIONS SOBRE L'EVOLUCIÓ
DE LA POBLACIÓ A CATALUNYA
FINS A L'ANY 2000

ANNA Mª CABRÉ

Imaginar la població de Catalunya a l'horitzó del segle XXI és cosa senzilla i a la vegada atzarosa.

Senzilla perquè, comparat amb els moviments econòmics i socials, el moviment de la població està dotat d'una gran inèrcia. Així, es pot afirmar que dels components de la població catalana de l'any 2000 en són ja nats, a 1979, entre els 2/3 i els 3/4, el sexe i l'edat dels quals estan ja determinats des d'ara. Per aquesta raó, les projeccions demogràfiques a mig i llarg termini són una pràctica corrent.

L'empresa és, però, arriscada, perquè l'experiència ha mostrat que, malgrat aquesta inèrcia, les previsions de població han conegut més sovint el fracàs que l'èxit, i a vegades de manera estrepitosa. I això no per inèrcia dels autors, sinó perquè canvis imprevisibles en el comportament humà (en particular en matèria de fecunditat i migracions) han invalidat les hipòtesis més o menys continuistes que n'eren la base. Així, per exemple, el "baby boom" de l'última postguerra i el canvi de sentit de les migracions a Europa Occidental (que va passar de centre emissor a centre receptor de migrants) van desmentir durant un bon nombre d'anys les previsions d'envelliment i d'estancament numèric fetes durant la gran crisi. Inversament, l'evolució demogràfica actual en els mateixos països sembla donar més aviat raó a les hipòtesis dels anys 30 i no a les més recents, i més expansionistes, dels anys 60...

Les raons d'aquests daltabaixos provenen, essencialment, de la inexistència d'una teoria elaborada de la població que permeti de relacionar els fenòmens demogràfics no sols amb les característiques numèriques i estructurals de la pròpia població, sinó també amb factors exteriors a ella, i en particular amb l'economia. L'elaboració d'aquesta

teoria i la seva aplicació operativa és, per a tots aquells que estudiem la població, una tasca d'altra envergadura que el perfeccionament de mètodes de mesura ja prou sofisticats i sovint inaplicables quan només es disposa d'estadístiques incompletes o mediocres.

La intenció d'aquest treball no és la de construir perspectives de població per a Catalunya, més que res, de discutir allò que en serien les hipòtesis de base, és a dir, la probable evolució, fins l'any 2000, dels diferents fenòmens demogràfics (mortalitat, natalitat, migracions) que, en llur interacció, determinen el moviment de la població. Aquest serà el nucli de l'exposició. Seguidament veurem com les evolucions que hem analitzat poden combinar-se entre elles, i quina o quines imatges de la població catalana del 2000 en resulten, el que ens permetrà de completar la reflexió sobre les conseqüències econòmiques i socials de les transformacions previsibles. Finalment, més que d'aventurar-nos en una agradable excursió pel subjectiu terreny d'allò "desitjable", tractarem, en el transcurs del treball, de definir els límits del que ens és dat desitjar. Fóra absurd, en efecte, desitjar tal o qual situació demogràfica massa allunyada d'allò que les coordenades actuals i els mecanismes de renovació relativament rígids deixen preveure. El que sí té sentit és reflexionar sobre l'acció o la política desitjables en aquells punts de l'evolució demogràfica que estan menys determinats i que són susceptibles d'orientació. Igualment, caldrà veure quines accions o quines polítiques esdevindran necessàries, o desitjables, per a fer front a les transformacions previstes i per a assegurar el benestar i (posats a desitjar) una certa felicitat d'aquestes unitats estadístiques que integrem la població.

Per tal d'evitar repeticions, els principals problemes i tendències en el panorama internacional i les principals característiques que presenta Catalunya es tractaran dintre cada punt.

I.— EVOLUCIÓ PREVISIBLE DELS FENÓMENS DEMOGRAFICS

1. La mortalitat

Al segle XX, i ja sens dubte abans, les condicions de mortalitat a Catalunya han estat més favorables que en el conjunt d'Espanya. Aquest fet, emmascarat quan es comparen les taxes brutes de mortalitat (defuncions per 1000 habitants) en què l'estructura per edats més vella de Catalunya té un pes determinant, apareix clarament si es comparen les taxes de mortalitat infantil o les esperances de vida.

Taula 1. Indicadors de Mortalitat. 1970

	Taxa bruta de mortalitat per 1000	esperança de vida en néixer		mortalitat infantil per 1000 naix.	
		H	D	H	D
Barcelona	7.53	70.1	75.7	17	13
Girona	10.45	70.1	75.2	11	9
Lleida	9.41	71.2	74.9	18	11
Tarragona	9.67	70.1	74.5	18	15
Catalunya	8.08	70.2	75.5	17	13
Espanya	8.17	69.7	75.2	22	17

Font: I.N.E. *Tablas de mortalidad provinciales.* Años 1970. *Anuario Estadística* 1973

Nota: Les taxes de mortalitat són del 1973. Les dades de "Catalunya" són d'elaboració pròpia

El fet important és que aquesta diferència de mortalitat favorable a Catalunya s'està atenuant ràpidament i fins i tot invertint en els últims anys. Així, observem a la Taula 1 que, malgrat una mortalitat infantil favorable, les províncies de Lleida i Tarragona presenten, en néixer, per al sexe femení esperances de vida inferiors a la mitjana espanyola, i que la de Girona només arriba a igualar-la. Es tracta d'un fet nou. Si observem, a la Taula 2, la classificació de les quatre províncies catalanes dins les 50 espanyoles per als períodes 1961-1965 i 1969-1972 veurem que, tret del sexe masculí a la província de Barcelona, tots els altres indicadors han empitjorat relativament.

Taula 2. Classificació dins les 50 províncies segons l'esperança de vida en néixer

	1961	1965	1969 - 1972	
	H	D	H	D
Barcelona	19	2	16	8
Girona	5	11	19	18
Lleida	1	7	5	23
Tarragona	10	23	18	36

Font: I.N.E. *Tablas de mortalidad provinciales.* Año 1970

Les raons d'aquest procés cal buscar-les, més que en els progressos d'altres províncies, en l'estancament i fins i tot l'agreujament de les probabilitats de mort a certes edats que s'observen a Catalunya a partir de 1965, trencant una tendència secular a la baixa només interrompuda per l'epidèmia gripal del 1918 i la guerra civil i llurs seqüeles.

Si observem les taxes de mortalitat per sexe i edat de les quatre províncies catalanes els 1965, 1970 i 1975 (Apèndix) veurem que, de 34 grups considerats per a cada província, entre 1965 i 1970 n'empitjoren 4 a Barcelona, 8 a Girona, 7 a Lleida i 11 a Tarragona; i que entre 1970 i 1975 n'empitjoren 9 a Girona, 14 a Lleida i 6 a Tarragona (no tenim dades per a Barcelona el 1975). Si per a limitar possibles efectes aleatoris només retenim aquells grups que han empitjorat entre 1965 i 1975, en trobem 3 a Girona, 7 a Lleida i 4 a Tarragona (sense dades per a Barcelona). Això s'acompanya de l'estancament de molts altres grups*. (*Nota al final del capítol*)

Aquest fenomen d'estancament o agreujament de la mortalitat per a certes categories no és solament nostre, sinó que s'està produint a molts països, i en particular a aquells que havien assolit nivells més baixos de mortalitat. Les explicacions més freqüents es poden resumir com segueix:

— causes “positives”: l'eliminació de la selecció natural que exercien la mortalitat infantil i les malalties infeccioses ha permès d'arribar a edats avançades generacions cada vegada menys “seleccionades”, que presenten una menor resistència a la mort; la disminució, per les mateixes raons, de la selecció genètica; els efectes secundaris de tractaments que han permès, en altres moments, de salvar la vida del pacient.

— causes negatives: l'augment dels accidents (perceptible particularment en la mortalitat dels joves); *la deterioració del medi ambient*; la superalimentació; i, eventualment segons els països, l'extensió de l'alcoholisme, del tabaquisme, dels suïcidis i de les morts violentes.

Si les malalties infeccioses han estat gairebé eliminades com a causa de mortalitat, una sèrie de malalties degeneratives (en particular les cardiovasculars i els tumors) estan en extensió, i no sembla que es registrin massa progressos en la lluita contra els accidents, vist que les mesures preventives de més eficàcia són sovint contrarestades per la creixent tecnicitat del mode de vida (ex: l'augment espectacular d'accidents de vacances i d'esports).

La tendència actual en els països industrials sembla ser, doncs, la d'un estancament del nivell de mortalitat entorn d'una esperança de vida en néixer situada entre 70 i 75 anys per als homes i entre 75 i 80 anys per a les dones. Aquesta tendència sembla ésser la fi lenta d'aquell moviment iniciat a la segona meitat del segle XVIII i que en 200 anys va multiplicar per tres la mitjana de vida de l'habitant d'Europa Occidental.

No obstant, dins aquest panorama no gaire optimista, certs fets semblen aportar llum: dos països, Estats Units i Finlàndia, han conegut, en els últims 10 anys, augments força importants de la vida mitjana (de més de 2,5 anys en un decenni), els quals semblen estar relacionats amb campanyes més o menys organitzades d'higiene de vida. En el cas dels Estats Units, aquest tipus de preocupació s'ha traduït per la disminució notable del nombre de fumadors i del consum mig de tabac dels fumadors recalcitrants, així com per canvis en el tipus d'alimentació i en particular la disminució d'un terç en el consum per càpita de greixos d'origen animal. Cal observar, però, que aquest procés ha anat acompanyat d'una sèrie de mesures de seguretat referents a la fabricació i circulació d'automòbils i, sobretot, d'una reglamentació molt més estricta respecte a la protecció del medi ambient, anant fins a la prohibició de certes indústries o tècniques particularment contaminants. Val a dir que moltes d'aquestes indústries han estat, a través de les empreses multinacionals, pura i simplement exportades a d'altres països de legislació menys exigent..., la qual cosa podria ésser considerada com una exportació de mortalitat.

Tot sembla indicar que si es vol treure la lluita contra la mortalitat dels límits on està empantanada actualment, el camí passa per la prevenció de la malaltia degenerativa i de l'accident, que dependrà tant o més de la higiene de vida i del canvi tecnològic (una tecnologia "suau" genera menys accidents i menys contaminació), que dels camins tradicionals de la medicina i la farmàcia.

Situant-nos de nou en el cas de Catalunya, s'ha de reconèixer que, tot i apropant-nos a la situació descrita, en som lluny encara: les malalties infeccioses continuen fent víctimes, la mortalitat infantil es pot reduir a la meitat, l'aparell sanitari dista prou de la perfecció, el descontrol de la indústria farmacèutica permet tots els abusos de l'hiperconsum de medicaments. La vida mitja a Catalunya és uns tres anys més baixa que la dels països millor situats. Tot això indica que, d'aquí a l'any 2000, la lluita contra la mortalitat pot progressar en el nostre país per les vies tradicionals de la millora sanitària.

No obstant, hi ha factors que jugaran contra aquesta baixa. Cal considerar que, contràriament al que passa en altres països, l'agreu-

jament de la mortalitat no ha tocat encara les edats pel damunt de 65 anys. Això s'explica perquè a Catalunya, com a tota Espanya, la baixa de mortalitat ha estat molt concentrada en el temps i que, en conseqüència, les generacions actuals d'avis han estat molt més seleccionades que les dels països veïns i es poden considerar com a particularment resistents. L'ur reemplaçament per generacions menys seleccionades es farà certament més de pressa que en altres països i les taxes de mortalitat a les edats avançades podrien augmentar ràpidament en els anys a venir.

Per altra banda, i contràriament a una idea força estesa, la immigració ha tingut, sens dubte, un efecte positiu sobre la mortalitat, per causa de la doble selecció de l'immigrant: la d'una mortalitat infantil més alta que la catalana i la d'una emigració que sempre mobilitza els elements més dinàmics i en bona salut. (Un altre tema és el de l'eventual mortalitat diferencial, desfavorable a l'immigrant, que es pugui crear, a l'arribada, per les seves particulars condicions de vida o de treball; es tracta, llavors, d'un problema de classe social, i no d'origen). Encara que cal desconfiar de les correlacions, no deixa de ser suggeridor el fet que la província de Barcelona, que és la que més immigració ha rebut en els anys 60, sembla fer, malgrat un medi ambient aparentment desfavorable, més progressos en matèria de mortalitat que la província de Lleida que té un ròssec migratori negatiu. És, doncs, probable que la previsible baixa del ritme migratori (en parlarem més endavant) repercuteixi negativament en l'evolució de la mortalitat.

Més important encara serà el pes de totes les altres causes d'agreujament de la mortalitat ja esmentades en el cas genèric dels països industrials, que jugaran o seguiran jugant a Catalunya.

En resum, els factors de variació de la mortalitat incidiran en els dos sentits, tendint a compensar-se. La mortalitat serà més aviat una variable neutra dins l'evolució demogràfica, vist el poc pes estadístic que es pot esperar dels seus canvis. Això no vol dir que aquests canvis no tinguin cap interès: es tracta d'una de les poques problemàtiques en les quals hi ha pràcticament unanimitat sobre el sentit desitjable de l'evolució, el del triomf de la vida sobre la mort.

El que la mitjana de vida a Catalunya s'estanqui a un nivell pròxim de l'actual o continui creixent, encara que lentament, és no sols humanament important, sinó que és un dels punts sobre els que pot incidir eficaçment una acció dels poders públics que lluiti en dos fronts: el de l'eliminació dels arcaïsmes lligats a un aparell sanitari inadequat, i el de la prevenció d'aquell tipus creixent de perills que alguns en diuen "de civilització"

Apèndix

Taxes de mortalitat. Barcelona

Edats	1965		1970	
	H	D	H	D
0	24.26	17.89	17.53	12.96
1-4	1.02	0.95	0.78	0.79
5-9	0.53	0.35	0.51	0.32
10-14	0.47	0.34	0.35	0.22
15-19	0.86	0.32	0.78	0.36
20-24	1.32	0.58	1.14	0.51
25-29	1.45	0.64	1.33	0.54
30-34	1.83	1.03	1.36	0.78
35-39	2.23	1.37	1.98	1.21
40-44	3.16	1.99	3.22	1.62
45-49	5.14	3.19	5.08	2.81
50-54	9.41	4.75	7.90	4.57
55-59	13.65	7.25	13.40	6.80
60-64	22.30	11.38	22.21	10.57
65-69	35.77	20.69	36.06	19.20
70-74	58.76	37.00	58.97	34.42
75 i +	137.35	96.15	122.23	100.55

Taxes de mortalitat. Tarragona

Edats	H	D	H	D	H	D
0	26.76	20.26	16.83	16.44	20.75	14.67
1-4	1.36	1.27	1.28	0.72	0.58	0.83
5-9	0.64	0.54	0.67	0.46	0.34	0.45
10-14	0.86	0.64	0.55	0.36	0.34	0.31
15-19	1.63	0.31	1.14	0.55	0.89	0.22
20-24	2.20	0.47	1.65	0.66	1.48	0.37
25-29	2.13	0.39	2.00	0.62	1.19	0.42
30-34	2.45	1.19	2.26	0.98	1.46	0.89
35-39	2.72	1.78	2.40	1.41	2.50	0.99
40-44	2.98	1.65	3.23	1.85	2.52	2.15
45-49	4.28	3.25	4.81	3.07	3.80	2.82
50-54	6.34	5.18	6.57	4.63	6.91	3.63
55-59	10.31	7.45	10.66	6.52	9.91	6.97
60-64	18.68	12.22	16.82	12.37	18.73	9.95
65-69	30.03	21.28	29.50	20.41	28.40	18.02
70-74	54.37	43.56	53.61	39.39	48.25	34.13
75 i +	118.00	114.64	123.47	110.36	120.53	106.09

Taxes de mortalitat. Girona

Edats	H	D	H	D	H	D
0	19.21	14.42	12.25	8.72	17.05	18.84
1-4	1.21	1.33	0.81	0.47	1.18	0.74
5-9	0.58	0.53	0.56	0.49	0.44	0.29
10-14	0.62	0.39	0.41	0.48	0.39	0.42
15-19	1.75	0.46	1.37	0.41	1.01	0.23
20-24	1.93	0.73	2.53	0.87	0.91	0.31
25-29	2.22	0.79	1.98	0.53	1.51	0.58
30-34	1.98	0.88	2.01	0.75	1.20	0.91
35-39	2.45	1.51	2.51	1.08	1.76	1.47
40-44	3.16	2.08	2.72	1.71	3.94	1.80
45-49	6.03	3.70	4.94	2.76	4.13	2.44
50-54	7.95	4.47	7.97	4.78	7.34	3.71
55-59	12.00	7.21	10.05	6.37	13.06	5.47
60-64	19.82	12.76	19.42	12.26	19.32	9.72
65-69	35.85	21.70	30.63	20.15	31.60	16.83
70-74	54.08	42.49	55.36	39.11	39.99	37.72
75 i +	127.19	111.01	126.63	109.93	115.67	107.04

Taxes de mortalitat. Lleida

Edats	H	D	H	D	H	D
0	22.64	17.04	16.71	10.25	15.06	20.85
1-4	0.82	0.82	0.91	0.63	0.48	0.93
5-9	0.60	0.58	0.51	0.27	0.59	0.61
10-14	0.42	0.54	0.61	0.32	0.74	0.36
15-19	1.23	0.36	1.14	0.44	1.30	0.44
20-24	1.63	0.73	1.43	0.50	1.41	1.02
25-29	1.47	0.79	1.56	0.34	1.44	0.55
30-34	1.76	1.00	1.19	1.08	1.20	0.30
35-39	1.87	1.62	1.85	0.94	1.96	1.30
40-44	2.93	2.09	2.84	1.76	2.41	1.34
45-49	4.95	3.12	3.64	2.20	2.81	3.05
50-54	6.09	3.84	6.55	4.21	7.11	3.67
55-59	11.57	7.46	10.54	6.99	11.21	6.66
60-64	18.60	13.49	16.78	11.71	17.23	10.95
65-69	29.78	25.32	25.88	18.43	28.78	16.81
70-74	57.66	45.23	49.88	40.63	41.44	34.53
75 i +	125.32	118.64	120.47	114.79	110.08	106.14

2. La fecunditat

A Catalunya, la baixa històrica de la natalitat va començar a finals del segle passat, a la mateixa hora que la majoria de països d'Europa (amb l'excepció de França, on es va donar abans) i amb decennis d'anticipació respecte a la resta d'Espanya, exceptuant, en certa manera, les Illes i el País Valencià. Abans de la guerra, i comparada amb altres pobles d'Espanya, Catalunya podia donar la impressió de "poble decadent", però no pas més decadent que els seus veïns d'Europa, tret de l'Alemanya nazi i de la Itàlia feixista, on la política natalista s'aplicava de manera contundent.

És a partir de 1945 que la situació catalana se singularitza: per una banda, la natalitat hi segueix baixant —aleshores a tot Espanya succeeix el mateix—, però partint a Catalunya d'uns nivells extremadament baixos; per altra banda, no s'hi produeix res de semblant al més o menys pletòric "baby boom" que a Europa i Amèrica del Nord corona la fi de la segona guerra mundial i imprimeix un canvi durable al comportament reproductiu. En conseqüència, la Catalunya dels anys 1945-1955 és una de les zones de més baixa natalitat del món.

Observem la sèrie cronològica de les taxes brutes de reproducció de les quatre províncies catalanes, que van acompanyades, com a referència, de les de tres altres províncies (Taula 3). La taxa bruta de reproducció representa el nombre de filles que neixen d'una dona, i la taxa neta de reproducció el nombre d'aquestes filles que arriben a l'edat de reproducció. De 1935 a 1950 (excepte Lleida, 1935) ja les taxes brutes de les quatre províncies es mantenen per sota de la unitat; si pensem que l'alta mortalitat d'abans de la guerra eliminava als primers anys de vida una proporció considerable d'infants, resulta que ja des del 1925 la fecunditat catalana era insuficient per assegurar el reemplaçament membre a membre de les generacions. Això ja ho va assenyalar perfectament Vandellós en el seu temps.

Seria interessant esclarir si l'allargament de la mitjana de vida que es va produir simultàniament era o no suficient per a compensar, en anys viscuts per cada generació, el dèficit inicial d'individus, impeding, al preu d'un formidable envelliment, que la desnatalitat es traduís, a falta d'immigració, en un decreixement absolut de la població catalana. Això està fora de l'abast i dels objectius d'aquest treball. El cas és que la immigració no va estar absent i va venir a compensar molt àmpliament la desnatalitat, de manera que la població catalana no sols no ha decregut, sinó que ha crescut més de pressa que la del conjunt de l'Estat, i s'ha rejuenit. Però això ja són altres qüestions.

A partir del 1960, la situació canvia radicalment. La taxa de natalitat

Taula 3. Taxes brutes de reproducció

	1922	1925	1930	1935	1940
Barcelona	1.21860	1.21985	1.05075	0.90285	0.89755
Girona	1.37815	1.32890	1.20460	0.98165	0.87575
Lleida	1.58950	1.48545	1.39560	1.17190	0.90085
Tarragona	1.28610	1.15035	1.15985	0.97355	0.99505
Còrdova	2.23960	2.28775	2.15435	1.96465	1.84680
Madrid	1.49615	1.47650	1.39060	1.18565	1.23005
Orense	1.80970	1.57215	1.62820	1.56275	1.34040
	1945	1950	1961-65	Increment per 100 1922 - 1961,65	
Barcelona	0.82810	0.80814	1.2546	+ 2.96	
Girona	0.76290	0.91210	1.1768	-14.61	
Lleida	0.97875	0.99650	1.3576	-14.59	
Tarragona	0.95045	0.90550	1.2819	- 0.33	
Córdoba	1.76430	1.23035	1.5869	-32.17	
Madrid	1.02640	0.91350	1.3976	- 6.59	
Orense	1.42675	1.18260	0.9559	-47.18	

Font: Joaquín Leguina, *Fundamentos de Demografía*, Siglo XXI de España, 1973

espanyola, després de passar per un màxim del 22 % el 1964 (lleugerament superior al nivell dels anys 50), inicia un descens gradual i continuat que la portarà, el 1977, al 18 % . A Catalunya, en canvi, del 1960 al 1967 la natalitat passa del 18 % al 21.3 % , el que representa un augment molt substancial. La Taula 4 ens mostra allò que ningú no hagués gosat predir 20 anys abans: la natalitat catalana és, el 1966, i per primera vegada al segle, superior a l'espanyola. Del 1968 al 1974, el nivell es manté entre 19 i 20 % . El Gràfic 1 sembla mostrar, per a Catalunya, una tendència a l'augment entre 1950 i 1974, a la qual vindria a afegir-se un element conjuntural, que l'accentua, entre 1962 i 1967.

Aquest procés s'explica per diverses raons:

- els canvis estructurals provocats per la immigració, que incrementa la proporció de persones en edat de reproduir-se dins la població total.

Taula 4. Taxes de natalitat (1950-1977)

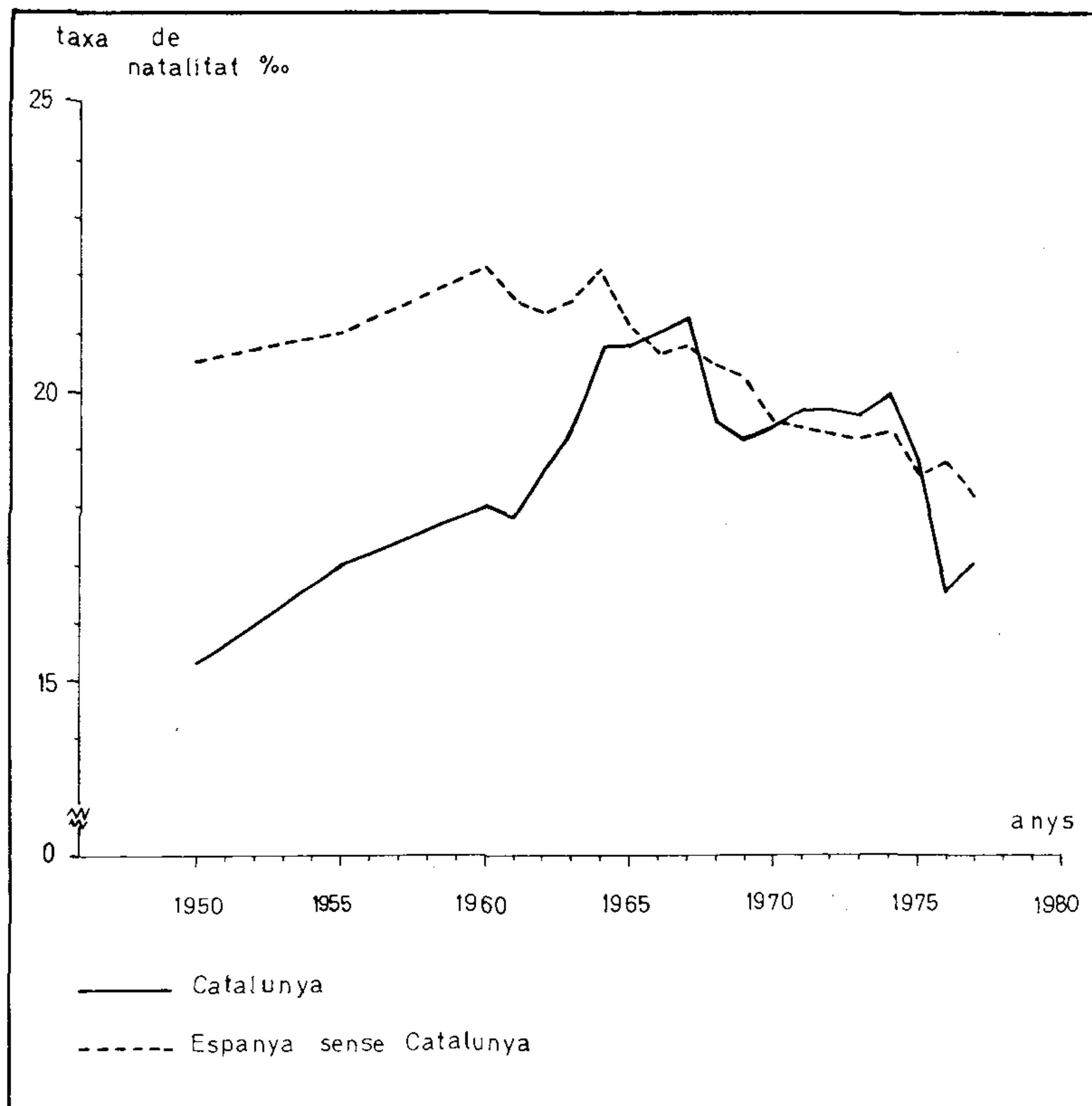
Any	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Catalunya	Total Espanya	Resta
1950	15.2	15.0	16.2	15.2	15.3	20.1	20.5
1955	17.4	15.9	17.5	15.2	17.0	20.4	21.0
1960	20.4	16.9	16.8	16.4	18.0	21.7	22.1
1961	18.2	16.1	18.6	16.9	17.9	21.2	21.6
1962	19.1	16.8	18.2	18.2	18.7	21.1	21.4
1963	20.0	17.9	17.8	18.0	19.3	21.3	21.6
1964	21.5	17.9	18.8	19.5	20.8	22.0	22.1
1965	21.5	18.0	18.0	19.4	20.8	21.1	21.2
1966	21.7	18.0	17.4	20.5	21.0	20.8	20.7
1967	22.2	17.8	17.0	20.7	21.3	20.9	20.8
1968	20.7	16.3	16.4	17.7	19.5	20.2	20.5
1969	20.3	16.5	16.3	18.1	19.2	20.0	20.3
1970	20.4	16.3	15.9	16.9	19.4	19.5	19.5
1971	20.6	16.8	15.3	17.5	19.7	19.5	19.4
1972	20.6	16.8	15.4	17.6	19.7	19.4	19.3
1973	20.5	16.6	15.3	17.8	19.6	19.2	19.2
1974	20.8	17.2	15.8	18.7	20.0	19.4	19.3
1975	19.5	16.8	15.4	18.3	18.9	18.6	18.6
1976	16.3	16.8	16.2	19.3	16.6	18.5	18.8
1977	17.1	16.8	16.0	18.4	17.1	18.0	18.2

Font: Elaboració pròpia, basada en dades de l'I.N.E.

— l'augment de la nupcialitat (disminució dels solters definitius) i l'avançament de l'edat de casar-se comporten una concentració en el temps de matrimonis que es tradueix en una concentració de naixements.

— la fecunditat diferencial dels immigrants que, almenys en un primer temps, sembla més alta que la dels naturals.

— possible augment de la fecunditat matrimonial de la població catalana d'origen, bé sigui real (descendència final més alta), o aparent (concentració de naixements en escurçar-se l'espaiament; utilitzat com a forma de limitació de la família, aquest espaiament era tradicionalment molt important).

Gràfic 1.— *Evolució de la taxa de natalitat a Catalunya i la resta d'Espanya.*

Caldria estudiar detalladament el pes de cada un d'aquests factors. En tot cas, independentment dels efectes d'estructura, l'augment del nivell de fecunditat és indiscutible, com ho mostren les taxes brutes de reproducció (Taula 3), que en el període 1961-1965 són de l'ordre de 1,25 filles per dona. Això representa no sols un augment de prop del 40 % respecte al 1950 sinó que, tenint en compte la baixa mortalitat de l'època, assegura un generós reemplaçament de les generacions. La província de Barcelona es l'única de tot Espanya que presenta, els 1961-1965, una taxa superior a la del 1922.

Plantegem-nos ara quina és l'evolució previsible de la fecunditat fins a l'any 2000.

A risc de contrariar aquells que consideren la “renaixença” de la natalitat catalana com un fet durable, i malgrat tot el que acabem d'exposar, és raonable preveure que, d'aquí a l'any 2000 la fecunditat baixarà, i això de manera sensible. Els arguments que abonen aquesta afirmació són de dos ordres: els de la pròpia situació catalana i els que es desprenen del panorama internacional.

Vist de Catalunya estant, es pot pensar que la majoria de factors favorables a l'alça de la natalitat han estat de tipus conjuntural i no podran jugar per sempre:

- l'edat d'anar al matrimoni, que era i encara és a Catalunya (i a Espanya) comparativament molt alta, deixarà de baixar quan arribi a nivells més comuns; per altra banda, la tendència internacional és ara la de retardar el matrimoni.
- els intervals entre naixements tampoc es poden escurçar indefinidament.
- i sobretot, el paper de la immigració en la natalitat tendirà a disminuir, per dues raons: per la probable disminució del ritme migratori i pel fet de la convergència de nivells de fecunditat entre Catalunya i Espanya, que minimitzarà la fecunditat diferencial dels immigrants.

L'argument més important, però, que treu tot caràcter futurista als raonaments anteriors, és la pròpia evolució de la taxa de natalitat a partir del 1974, que del 20 % passa al 16.6 % el 1976 i al 17.1 el 1977. El nivell de natalitat d'aquests dos anys és un 20 % inferior al del període 1964-1967 i un 15 % inferior al del període 1968-1974. Partint només del període immediatament anterior, les “pèrdues” en naixements han estat de l'ordre de 16.500 anuals. Una baixa d'aquesta importància es forçosament significativa. L'evolució de la xifra de naixements a Catalunya mereix, doncs, en aquest moments, la més gran atenció.

El panorama internacional, per altra banda, suscita infinitat de reflexions.

Primerament, son raríssims avui dia els països on la natalitat no vagi de baixa, ja sigui sota els efectes de polítiques antinatalistes (països del Tercer Món) ja sigui pel comportament espontani de les poblacions (països industrials). La importantíssima baixa de fecunditat registrada en aquests últims és, en particular, un dels fets demogràfics més sorprenents que ens és dat estudiar, per tal como s'ha produït al marge de qualsevol convulsió històrica i precedint clarament la crisi econòmica amb què comunament se l'associa.

Es a partir del 1959 als Estats Units i Canadà, i de 1964 a Europa Occidental, que els indicadors de fecunditat, estabilitzats a un nivell elevat, comencen a mostrar signes d'inflexió. La baixa serà ben perceptible des del 1967 i es farà gairebé "vertical" a partir del 1970. El nombre de naixements disminueix tan ràpidament que a França, el 1975, els naixements són inferiors en prop de 200.000 (més del 20 %) a les previsions de fecunditat constant fetes sis anys abans. El reemplaçament de les generacions és més i més deficitari: en les condicions actuals, una dona alemanya és reemplaçada per menys de 2/3 de filla. Les taxes de natalitat baixen a nivells mai observats, inferiors en alguns casos al 10 %, situant-se més sovint per sota la taxa de mortalitat (que en tractar-se de poblacions velles és bastant alta). De tot això, en resulta un creixement vegetatiu negatiu que, combinat amb el canvi de sentit del flux migratori, provoca el decreixement absolut de la població. Aquest és el cas d'un nombre creixent de països i una tendència que sembla afirmar-se. El "creixement zero" passaria a ésser, en lloc d'una mena d'utopia, una "hipòtesi alta".

Les causes de la baixa actual de la natalitat son polèmiques i mal conegudes, però s'està generalment d'acord en considerar que, independentment de factors conjunturals (retard dels matrimonis, reducció de la immigració i retorn d'immigrants, efectes psicològics i econòmics de la crisi), es tracta d'un moviment de fons lligat a transformacions possiblement irreversibles de la societat.

En el terreny familiar, caracteritzat per la quasi desaparició de l'esfera de producció domèstica i per la creixent indiscriminació dels papers masculins i femenins, les principals transformacions són les següents:

- la precocitat de les relacions sexuals per als dos sexes, possible en gran part per l'eficaç control de la concepció, condueix no a un llarg període de relacions indiscriminades, sinó a la constitució relativament ràpida de parelles estables que cohabiten un cert temps (mena de "matrimoni de prova" sense efectes sobre la reproducció); aquest comportament, encara reprovat fa 10 anys, ha passat a ser la norma (a Suècia, de 5000 matrimonis interrogats, només un declarava no haver cohabitat abans de casar-se).

- el casament es retarda, però gairebé tothom acaba casant-se (o com a mínim vivint maritalment) i tenint fills; desapareixen socialment els exclosos de la família, que eren els solters i solteres definitius; el nombre de persones sense fills és sovint més baix que mai, i en aquest sentit es pot parlar d'una millor distribució de la "càrrega reproductiva".

— el matrimoni perd el seu caràcter institucional i passa a l'esfera privada de les relacions personals; el casament és vist com un acte administratiu que pot presentar avantatges concrets (ajust públic o familiar, prestacions socials, estatus dels fills), però que no dóna legitimitat a la unió: aquesta només la dóna l'existència d'una relació afectiva jutjada satisfactòria; si això falla, el matrimoni no té raó d'ésser, i el divorci és l'única solució "moral" que deixa llibertat per a noves temptatives.

— el fet d'una gran mobilitat conjugal: als Estats Units es produeix, en xifres del moment, un divorci per cada dos casaments; a la Unió Soviètica el nivell és d'un divorci per cada casament.

— les segones i ulteriors unions semblen correspondre més sovint que les primeres a l'esquema de la "unió lliure", probablement perquè l'edat i la situació social dels interessats els fan més independents dels avantatges socials del casament; de la mateixa manera, allà on aquest no té avantatges jurídics o econòmics perceptibles, el casori s'esborra ràpidament dels costums: és el cas de Suècia, on pròximament els neixements il·legítims seran majoritaris (amb tota evidència, el concepte de "legitimitat" s'esborra també, a tot arreu, tant de les lleis com de les mentalitats).

— l'infant perd el seu paper tradicional de finalitat última del matrimoni, que li venia del seu paper econòmic (actualment és, per als pares, una despesa enorme a fons perdut), i esdevé l'instrument de l'equilibri i la felicitat de la parella, a la vegada que la possibilitat d'ampliació de l'estret camp de les relacions afectives; un sol infant, o més sovint "la parelleta", són suficients per a jugar aquest paper; un nombre superior d'infants es percebut no sols com una càrrega abassegadora des del punt de vista econòmic, sinó també com un perill per a l'equilibri del grup, sota el pes excessiu de l'element infantil.

La baixa actual de la fecunditat és essencialment deguda a la desaparició literal de les famílies nombroses i al fet de ser cada cop més rar del tercer infant, mentre que el primer i el segon es mantenen i fins i tot guanyen terreny. Tenint en compte la mortalitat abans de l'edat de reproducció i l'existència d'una esterilitat biològica irreductible, caldria que cada dona fèrtil fes néixer a uns 2,2 infants per assegurar el nivell de reemplaçament de les generacions, la qual cosa no es produeix actualment.

En l'aspecte econòmic, considerem ara una qüestió que toca a la població en allò referent a la seva activitat: des del 1945, els països rics han estat fabricant, en quantitats abundants i a un cost molt elevat, una

mà d'obra excessivament qualificada (si ens atenem a la mitjana) per a les necessitats del mercat del treball. Això s'explica perquè el nivell cultural i tècnic d'una població resulta de tot un procés històric més que de les necessitats immediates de l'economia. Ni l'escolaritat gratuïta i obligatòria fins als 16 o 18 anys, ni l'escolarització de les nenes al nivell dels nens eren —ni són— necessitats del sistema econòmic, sinó conquestes socials que han jugat un paper importantíssim en l'augment de la capilaritat social i en l'emancipació femenina.

Malgrat les temptatives declarades de certs governs per a limitar l'educació (fraccionament dels estudis secundaris i avançament del servei militar amb finalitats dissuasives, disminució de l'ajuda econòmica als estudiants, barreres a diferents nivells i en particular a la Universitat, etc.), hi ha una obstinació molt comprensible de part d'uns pares que, deslliurats per la força de les coses de tot càlcul econòmic en benefici propi, no veuen raons per produir, a benefici de "l'economia", treballadors de segona quan els poden produir de primera. A la qual obstinació, cal afegir la dels propis interessats. Aquests, els infants esdevinguts mà d'obra, constaten en arribar al mercat del treball, l'abisme existent entre llur qualificació i la que demanen les feines subalternes i mecàniques a què poden aspirar. Aquesta és una de les claus del sentiment de frustració i de les tendències a la marginalitat que caracteritzen actualment el jovent dels països rics.

Podríem considerar l'actual baixa de la natalitat com una adaptació inconscient dels productors de mà d'obra (famílies i col·lectivitat) que, no podent (o no volent) produir mà d'obra barata, continuaran produint mà d'obra qualificada en les quantitats més reduïdes que necessita l'economia. Les feines sense qualificar les faran els treballadors estrangers, les màquines, o bé s'exportaran sectors sencers de la indústria a països on la mà d'obra va a bon preu. Totes aquestes són tendències actuals: la primera només ha estat frenada per la crisi econòmica i per algunes conseqüències socials negatives.

Per altra banda, la baixa de natalitat ja té, des d'ara, l'efecte d'abaratir els costos salarials:

- permet una major incorporació de la dona al treball (fet ja molt avançat per altra banda), valoritzant així una formació que s'havia fet, en certa manera, a fons perdut, i fent beneficiar les empreses de la inferioritat universal dels salaris femenins.
- la disminució de la descendència i l'augment de l'activitat femenina, en millorar la situació econòmica de les famílies, disminueix, "ceteris paribus", la pressió sobre els salaris.

— la disminució global de la relació de dependència (nombre d'inactius per actiu) augmenta el nombre de contribuents tot i reduint les despeses d'educació, prestacions familiars, salut, etc. La pressió fiscal pot disminuir, tant sobre els particulars, com sobre les empreses.

Aquesta anàlisi és vàlida almenys durant els primers 20 anys de baixa de la natalitat, mentre els infants no nats foren inactius. Els problemes que pugui crear, d'aquí 20 anys la lenta rarificació de la mà d'obra preocupen molt menys que el de la reducció de la demanda que resulta (a model de consum invariable) d'una població estacionària o decreixent. Es normal que la reducció de futurs actius no inquieti gaire quan el problema nº 1 és l'atur i quan es tenen visions, no tan futuristes, d'una Amèrica del Nord i d'una Europa convertides en gabinets d'estudis i en centres administratius i financers d'una economia multinacional que distribuirà fàbriques, ocupació i fums per tota la geografia del Tercer Món.

La situació que hem descrit no és la d'un país concret, sinó el cas general. No és, encara menys, la situació de Catalunya. Però cal reconèixer que, feta en perspectiva, la comparació no és aberrant. Malgrat que l'estructura familiar a la nostra terra és encara relativament tradicional, de la majoria de transformacions que hem esmentat en podem trobar un nombre creixent d'exemples al voltant nostre, fins i tot quan se situen al marge de la llei.

Cal considerar que la legislació espanyola encara vigent ha estat de sempre, almenys en matèria familiar, no sols un anacronisme respecte a la d'altres països, sinó també respecte de la pròpia situació dels fets i les mentalitats, particularment a Catalunya. Els canvis de legislació actualment en gestació, tant en matèria de divorci, com de planificació de la família, dret familiar, etc., per igualats que siguin, en treure a la llum i normalitzar situacions de fet molt corrents, tindran l'efecte de desencadenar i amplificar una sèrie de processos que eren històricament inevitables.

Per altra banda, la mentalitat de les generacions joves, que seran els principals actors de la nostra història d'aquí a l'any 2000, sembla haver evolucionat particularment en el sentit "europeu", produint-se uns enfrontaments de generacions més aguts del que sembla ser el cas en altres països. Aquesta evolució és sostinguda institucionalment: la majoria d'edat als 18 anys, per exemple, pot tenir efectes d'augmentar la cohabitació juvenil i de disminuir la tendència a casar-se "per sortir de casa".

No oblidem que les transformacions en el terreny familiar s'han produït (tret d'alguns països precursors) amb una rapidesa inesperada, i

això en països que gaudien d'una llarga estabilitat de les institucions. Considerant el caràcter accidentat de la nostra història i l'actual mobilitat de la situació (sempre en termes comparatius), un tipus d'evolució com la que hem descrit podria donar-s'hi ràpidament. I això tant més si tenim en compte que els fonaments ideològics ens arribaran ja fabricats de l'exterior.

El terreny hi és per altra banda favorable: les tendències malthusianes no són cap novetat a Catalunya. Per raons en què no entrarem, la família catalana ha preferit de fa molt temps la qualitat a la quantitat i ha aconseguit, generalment, promocionar els seus fills. Les famílies originàries de fora, si bé partint d'una trama social i cultural diferent, han vingut a Catalunya no sols a buscar el pa de cada dia, sinó també la promoció pròpia i, més encara, la dels fills, mostrant en general una notable adaptació al nostre comportament reproductiu. Recordem com l'onada immigratòria d'abans de la guerra no va impedir, de manera perceptible, la baixa rapidíssima de la natalitat.

En resum, excepte canvis imprevisibles, no trobem, cap raó d'esperar que la natalitat pugi o es mantingui, i sí moltes per creure que baixarà. Probablement, fins i tot, la baixa ha començat ja i encara no en som conscients.

L'evolució de la natalitat és el punt més sensible sobre el que pot incidir una política demogràfica a Catalunya. Per la seva importància, deixarem aquest tema per a les conclusions.

3. Les migracions

Les migracions han estat, al segle XX, el principal factor de variació de la població catalana. Les dues grans onades immigratòries, la d'abans de la guerra i la que comença cap a la meitat dels anys 50 i dura fins ara, han estat la base principal del creixement de la nostra població, tant en termes absoluts com en termes relatius: la part de Catalunya dins d'Espanya passa del 10,58 % el 1900 al 15,78 % el 1975.

La Taula 5 ens mostra el creixement natural, migratori i absolut de Catalunya del 1900 al 1975.

En comparar, decenni per decenni, el pes respectiu del creixement natural i migratori i del creixement vegetatiu hem de tenir en compte que mentre que el primer és pràcticament independent, el segon depèn relativament d'ell. Ja hem vist quines han estat les influències de la immigració sobre la mortalitat i sobre la natalitat. Retenint només la més important, direm que la sola incidència de la immigració sobre l'estructura per edats ha fet baixar la mortalitat i pujar la natalitat, incrementant doblement el ròssec vegetatiu; aquests efectes indirectes de la immigració

Taula 5. Creixement natural, migratori i absolut de Catalunya entre 1900 i 1975

	creixement natural	saldo migratori	creixement absolut
Decenni 1901-1910	87.988	30.498	118.486
Decenni 1911-1920	35.560	224.291	259.851
Decenni 1921-1930	124.578	321.995	446.573
Decenni 1931-1940	-7.441	107.123	99.682
Decenni 1941-1950	92.621	256.718	349.339
Decenni 1951-1960	245.579	439.887	685.466
Quinquenni 1961-1965	213.524	354.396	567.920
Quinquenni 1966-1970	263.387	365.481	628.868
Quinquenni 1971-1975	310.074	230.484	540.558

Font: Ll. Recolons, La població a Catalunya, Barcelona 1976. Taula actualitzada per l'autor.

sobre la població es fan sentir durant un període sempre més llarg que el que duri el propi fenomen migratori.

L'època de màxim creixement migratori a Catalunya ha estat la dècada dels 60. En el quinquenni 1970-1975 el nombre net d'immigrants ha disminuït, tot i mantenint-se a un nivell elevat. Aquesta tendència a la baixa pren més significació si considerem que, en els anys 60, el ròssec migratori d'Espanya amb l'estranger va ser de prop de 500.000 emigrants, mentre que de 1970 a 1975 ha estat de prop de 200.000 immigrants (molts d'ells, emigrants anteriors). Això vol dir que si als anys 60 l'emigració cap a l'estranger o cap a Catalunya eren solucions alternatives, en els anys 70 Catalunya podia ser la solució per a aquells que la crisi econòmica forçava més o menys a tornar d'Europa. No obstant, el nombre d'immigrants a Catalunya ha disminuït netament, i la tendència sembla accentuar-se després del 1975.

És molt important per a les previsions futures saber si es tracta d'un fet conjuntural, a causa de les actuals dificultats econòmiques, o si aquest moviment migratori que hem conegut comença realment a declinar.

Les previsions en matèria de migracions són probablement les que més pesaran sobre la nostra visió de la població catalana del 2000.

Aquestes previsions depenen més, però, del que passi a fora que del que passi a dintre Catalunya. Depenen en particular de les transformacions econòmiques en els llocs d'origen dels immigrants, i de la més o menys gran capacitat d'aquests països per a retenir la seva població. Com que les previsions en matèria de política econòmica i territorial són encara més delicades que les previsions demogràfiques, i són fora del nostre terreny, les deixarem de banda tot i reconeixent llur fonamental importància, i ens limitarem a extreure les conclusions que imposa la situació demogràfica de la península.

Considerem les províncies espanyoles que entre 1960 i 1970 van enviar a Catalunya més del 3 % de llur població del 1960. Són setze (Almeria, Badajoz, Càceres, Ciutat Real, Còrdova, Cuenca, Granada, Guadalajara, Huelva, Osca, Jaén, Lugo, Màlaga, Sevilla, Sòria i Terol). D'aquestes setze, un grup de quatre es distingeix clarament: Sevilla, Màlaga, Almeria i Huelva; són les úniques que, de 1960 a 1975 han experimentat creixement positiu (encara que no superior a la mitjana espanyola). En conjunt, les setze províncies comptaven el 1960, amb la xifra de 3.231.833 joves de menys de 20 anys; el 1975, n'hi havia 2.969.871. Si excloem les quatre províncies esmentades, les altres dotze han passat de 2.167.037 a 1.759.767 joves. Vist que durant aquests quinze anys la població espanyola ha crescut, aquestes dotze províncies han passat a representar del 20 % al 13.75 % del joves de l'Estat. Mentre que el 1960 només quatre de les dotze (Guadalajara, Osca, Lugo i Terol) tenien una proporció d'habitants de més de 50 anys superior a la mitjana de l'Estat, el 1975 totes, fora de Jaén i Granada, es troben en aquesta situació.

En resum, sembla que no sols els excedents de joves d'aquestes dotze províncies han disminuït en termes absoluts i relatius, sinó que els excedents estructurals de joves (població més jove que la mitjana) s'han transformat en dèficits estructurals. Fins i tot en les províncies que encara tenen excedents, cal distingir entre els adolescents, nombrosos, i els infants, deficitaris, el que perfila clarament la tendència. Per totes aquestes raons, sembla que la immigració que prové d'aquestes zones, a igualtat de comportament, hauria d'anar disminuint; però la rarificació de joves pot tenir, sobre el comportament, dos efectes oposats: el de conservar-ne una més alta proporció, o el d'accelerar un procés de desertificació que acabi d'expulsar-los. Aquest és un punt que mereix un estudi més aprofundit, fora del nostre abast.

Les quatre províncies que malgrat una emigració important a Catalunya (i a d'altres llocs) tenen una població creixent, són aquelles que per llurs particulars característiques són més susceptibles de retenir

llur població. Tres de les quatre són províncies litorals mentre que de les altres dotze, només dos ho són: Lugo i Granada. Sevilla i Màlaga disposen de capitals regionals que han representat, i continuaran representant, pols d'atracció migratòria. Huelva ha conegut una industrialització relativa en els últims anys (encara que al preu d'una destrucció impressionant del medi ambient) i Almeria, que ha estat amb Lugo la província que més població havia perdut des de principis de segle, sembla que experimenta una relativa expansió amb l'agricultura industrial i el turisme.

No sembla haver-hi d'altres províncies que presentin a la vegada tendències emigratòries importants i talla suficient per a constituir reserves considerables (tret potser de la província de Cadis, assimilable al grup de les quatre). Per altra banda, els excedents estructurals de joves estaran cada vegada més concentrats en els llocs d'immigració, que certament els retindran.

En conjunt, la situació demogràfica d'Espanya sembla indicar que, a comportament idèntic, la immigració a Catalunya anirà disminuint; si el comportament canvia, allò més probable és que sigui en el sentit d'emigrar menys, excepte en aquelles províncies que van cap a la desertificació i que ja actualment són poc poblades.

Si el volum de la immigració ha de disminuir, i probablement força, l'estructura per edats dels immigrants tendirà a envellir-se. En els anys 60, la massa dels migrants era gent jove; moltes famílies de les terres d'emigració no han pogut retenir cap dels seus fills. És de preveure que, com ja s'està donant cada vegada més, en arribar a l'edat de la jubilació o en enviudar (en particular les dones), els pares emigrin cap el lloc on viuen els fills.

Aquest tipus d'immigració, previsible, tindrà efectes molt diferents de l'anterior: un immigrant serà comptat, però la seva estada a Catalunya serà breu i tímida: no li caldran nous habitatges, ni llocs de treball; no augmentarà la natalitat, però sí la mortalitat. No pesarà sobre els costums, sinó que coneixerà problemes importants d'adaptació en un món estrany per a ell i en una família ja més o menys aclimatada. El pas d'aquest tipus d'immigrant es notarà, sobretot, en els establiments sanitaris i en els bancs dels jardins, els dies de sol...

Cal parlar d'un altre tipus d'immigració, l'estrangera. Si deixem a part els jubilats del Nord d'Europa que s'instal·len al litoral, la immigració recent ha tingut dos orígens: Amèrica Llatina i Àfrica del Nord. Els immigrants ibero-americans han arribat aquí per raons essencialment d'ordre polític, sobre les quals no podem fer cap previsió futura. L'immigrant nord-africà ha jugat, en nombre reduït, un paper de mà d'obra barata comparable al dels treballadors estrangers a la majoria de

països d'Europa en els anys 60. Encara que la previsió és difícil, car està lligada a reglamentacions d'ordre polític, no sembla que aquest tipus de fenomen pugui conèixer una gran extensió. L'evolució tecnològica, de la qual som tributaris respecte a d'altres països, anirà sens dubte en el sentit de mecanitzar moltes de les tasques en què actualment treballa aquest tipus d'immigrant.

II. LA POBLACIÓ DE CATALUNYA A L'ANY 2000: TRETS FONAMENTALS

L'anàlisi de l'evolució previsible dels fenòmens demogràfics ens porta, en resum, a les conclusions següents:

1. la mortalitat no experimentarà canvis d'importància i jugarà com una constant en l'evolució demogràfica.
2. la natalitat certament baixarà, i probablement ja ha començat a baixar: el ritme i la magnitud de la baixa són imprevisibles, però poden ser importants.
3. la immigració neta baixarà en volum, de manera important però imprecisable; l'edat de l'immigrant tendirà a envellir.

Si combinem aquest feix d'hipòtesis, resulta que:

- a) l'estructura per edats envellirà considerablement per l'efecte combinat de la baixa de la natalitat i la baixa de la immigració, per altra banda més vella.
- b) l'envelliment de la població provocarà, en condicions de mortalitat aproximadament constants, un augment de la taxa bruta de mortalitat; en combinar-se aquesta amb una taxa de natalitat decreixent, el creixement vegetatiu disminuirà per partida doble.
- c) un creixement vegetatiu en baixa, associat a un creixement migratori en baixa, ha de produir un creixement absolut força minvat, en tot cas molt inferior a l'actual; fins i tot pot ser nul o negatiu, encara que això sembli més aviat poc probable.

A part de les tendències a l'envelliment i a un cert estancament numèric, podem indicar també sense gaire risc, i encara que no sempre es despreguin de la nostra anàlisi, algunes altres característiques de la població catalana de l'any 2000:

la població del 2000 serà més urbana que l'actual; àdhuc en el cas, improbable, que una política de desconcentració territorial obtingués resultats notables, el mode de vida urbà (majoria d'habitants treballant a la ciutat o en el sector industrial i terciari) esdevindrà predominant en

municipis actualment rurals, independentment de llur tamany.

. La proporció de persones treballant en el sector terciari haurà augmentat, en detriment del sector primari i, sobretot, secundari.

. la proporció d'assalariats haurà augmentat, en detriment dels treballadors independents.

. la proporció de dones dins la població activa haurà augmentat considerablement i seguirà creixent.

. el nombre de nuclis familiars continuarà augmentant, més per la divisió dels nuclis que pel creixement de la població.

. les diferències entre població catalana d'origen i població immigrada s'hauran atenuat considerablement, pel fet de la baixa de la immigració i pel fet de l'estada molt més llarga a Catalunya; a les quals raons s'hauran d'afegir, esperem, una política d'integració basada essencialment sobre l'ensenyament i l'urbanisme.

Una atenció especial mereixen les previsions referents a la població activa. És gairebé segur que la proporció de persones potencialment actives augmentarà, i això per diferents raons:

— perquè la massa dels immigrants arribats després del 1960 estarà majoritàriament encara en edat de treballar.

— perquè arribaran a ser població activa les generacions nombroses nascudes entre 1960 i 1975.

— perquè les taxes d'activitat femenina augmentaran de manera notable.

— perquè tota baixa de natalitat es traduirà, per la reducció de la proporció d'inactius, en una alça de la proporció d'actius.

La proporció d'actius a Catalunya, tot i essent de les més altes d'Espanya, és actualment inferior a la de molts països industrials, i això es pot considerar com un factor negatiu en el desenvolupament econòmic. L'alça previsible de la proporció d'actius pot ser una carta molt bona en el joc de l'economia catalana, a condició de saber-la jugar. Però també pot tenir conseqüències dramàtiques si no es resol convenientment l'actual problemàtica de l'atur. Es tracta d'un punt de gran importància.

III. CONSIDERACIONS SOBRE UNA POSSIBLE POLÍTICA DE POBLACIÓ

L'elaboració d'una política demogràfica encertada exigeix no sols un coneixement acurat de la situació de partida i dels mecanismes de trans-

formació, sinó també un judici correcte sobre el significat dels canvis previsibles.

Així, quan la imatge més versemblant de la Catalunya del 2000 és la d'una població on les entrades, tant per naixement com per immigració, s'han fet més rares, on l'estructura per edats ha envellit i on el creixement és molt reduït, cal fer l'esforç d'evitar l'acceptació inqüestionada de tòpics que no són forçosament certs.

No és cert, per exemple, que en una població que creix poc o gens es produeixi automàticament un augment de la càrrega que representen els inactius, sinó que, ben al contrari, la proporció d'actius augmenta, com ja hem vist, durant un període llarg; passat aquest període, la relació de dependència pot tornar paulatinament a nivells senzillament normals sempre i quan es mantinguin, com és probable, les actuals tendències a l'activitat femenina i/o a l'augment del temps de vida activa dins de la vida humana (lligada a la disminució de les morts prematures i al fenomen, encara minoritari, del retardament voluntari de l'edat de cessament d'activitat). De tota manera, el problema d'una possible penúria de mà d'obra queda molt allunyat en el temps i dependrà, essencialment, de factors d'ordre econòmic i tecnològic.

Un altre exemple de tòpic és el de les conseqüències nefastes de l'envelliment, quan és evident que l'augment de la proporció de persones de més de tal edat és menys important que l'estat físic, psicològic i social en que s'hi arribi; dades que semblaven biològicament determinades, com l'edat de la pubertat o de la menopàusia, han variat de manera important en pocs anys, donant idea de la plasticitat biològica de l'espècie humana. El problema de l'envelliment es planteja, doncs, més a nivell sanitari, social i cultural que a nivell demogràfic o econòmic.

En canvi, són innegables els efectes negatius de les variacions abruptes de la natalitat, que es tradueixen en un seguit de generacions d'efectius massa diferents. Aquesta irregularitat es reflectirà anys seguits en les demandes de places a les maternitats, guarderies, parvularis i escoles; en les demandes d'habitatges per a les noves parelles, en la variació del nombre de matrimonis i els efectius de les generacions filles; en les entrades i sortides de la població activa, etc.: Això donarà lloc o bé a inversions públiques excessives en equipaments amb freqüència subutilitzats, o bé, més probablement, a l'atapeïment de les generacions més nombroses en equipaments insuficients. En aquest sentit, podem dir que la regularitat de l'evolució demogràfica és tant o més preocupant que la seva tendència, i que la baixa de fecunditat a Catalunya pot ser menys important que els daltabaixos de la xifra anual de naixements que s'estan produint i poden produir-se.

Ara potser seria el moment de plantejar-se la conveniència i les

possibilitats d'una política de població que, òbviament, exigirà una reflexió col·lectiva prèvia que en defineixi, des de tots els punts de vista, les finalitats.

En el marc d'aquest treball només podem considerar aquelles finalitats que s'imposen d'un punt de vista humà. Ja hem indicat, per exemple, com la continuació de la baixa de la mortalitat apareix com una finalitat indiscutiblement desitjable. De la mateixa manera, la disminució del fenomen immigratori, si es produeix sobre bases voluntàries, haurem de considerar-lo com a positiu, ja que indicarà la disminució o la desaparició d'aquelles causes que han forçat tantes persones a una ruptura dolorosa amb la seva terra i la seva gent; a la vegada, aquest procés podrà facilitar la superació dels problemes d'identitat nacional que històricament han estat els nostres.

En matèria de natalitat, on les evidències són menys clares cal recordar una veritat: tota política natalista que vulgui desconèixer els sentiments dels pares i forçar-los a tal o qual nivell de reproducció, va destinada al fracàs. Així, per exemple, una política repressiva restringint la contracepció o l'avortament només ha produït efectes demogràfics notables (i encara a curt termini) en països on la pràctica de la limitació de naixements era recent i havia estat introduïda de manera relativament artificial (per exemple, Rumania), però mai en poblacions que gaudeixen de llarga experiència en aquest terreny. L'Alemanya Federal, on l'avortament està prohibit per la Constitució, té juntament amb l'Alemanya Democràtica on l'avortament és legal, el nivell de natalitat més baix del món. Sense anar tant lluny, cal recordar que Catalunya ha conegut els anys de més baixa natalitat de la seva història sota la legislació repressiva del franquisme.

Una política que vulgui, d'alguna manera, contribuir al sosteniment de la natalitat, ha d'actuar, al contrari, estimulants el desig positiu de tenir fills i facilitant la realització d'aquells projectes personals, sovint frustrats, que van en aquest sentit. Caldrà estudiar, llavors, tota la gamma de mesures possibles, anant des de la gratuïtat real de l'ensenyament, la política d'habitatge, les facilitats donades a mares i pares per combinar llurs funcions familiars amb les de treballadors, fins a la lluita contra l'esterilitat biològica.

Enquestes fetes a l'estranger mostren que les poblacions que sovint no veuen bé que el govern tingui una política demogràfica considerada com a manipulació de la vida del ciutadà en allò més íntim, reclamen en canvi totes les mesures esmentades en nom de principis molt més senzills: la justícia social, l'emancipació de la dona, el progrés.

De la mateixa manera, hi ha coincidència, almenys fins a cert punt, entre les aspiracions espontànies i allò que l'evolució demogràfica pre-

visible sembla assenyalar com a desitjable: l'adopció d'una política de "qualitat", inversa de la política de mà d'obra barata que implícitament s'ha portat fins ara.

Vist que les entrades a la vida seran poques, i l'estada llarga; vist que, més que mai, cada individu serà no sols humanament únic, sinó demogràficament difícil de reemplaçar, cal aprendre a considerar cada persona com un bé insubstituïble. Caldrà que aquesta persona vingui al món per desig conscient de la seva existència i que gaudeixi, a la infància, no sols de seguretat material, sinó de l'afecte i la presència que li són necessaris per esdevenir un home o una dona equilibrats; cal evitar-li l'accident o la malaltia que la poden conduir a una vida disminuïda; cal rodejar-la d'un marc de vida sà i estimulants, i dotar-la de la formació i de la llibertat d'esprit necessaris perquè pugui adaptar-se creativament a tots els canvis (professionals, familiars, geogràfics) que un món en ràpida evolució exigirà d'ella en 80 anys de vida. L'infant que neix ara haurà de saber viure varies vides, i en particular la vellesa, vista com altra cosa que una llarga espera de la mort. I haurà, sobretot, de saber trobar les raons i les ganes de viure en un món que, un cop superats els problemes de supervivència, no sembla sempre oferir aquestes raons i despertar-les.

(*) No hem considerat els augments aparents de la mortalitat infantil entre 1965 i 1975 o entre 1970 i 1975, explicables almenys en part pel canvi de contingut de la dada "defuncions de menys d'un any" que, a partir del 1975, comprèn les defuncions de les primeres 24 hores.

Cal assenyalar també que, a partir del 1975, les defuncions estan referides al lloc de domicili habitual del difunt i no al lloc on es produeix la mort. En ser en les quatre províncies catalanes, la població de fet superior a la de dret, aquest canvi estadístic s'hauria traduït, en condicions constants, en una baixa aparent de la mortalitat. Això dóna més importància als augments que hem constatat.